

ΤΟ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ (ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ)

Ορισμός

Με τον όρο *εικονογραφημένο βιβλίο* στην ελληνική βιβλιογραφία εννοούμε το σύνολο των εικόνων και άλλων διακοσμητικών κυρίως στοιχείων που εντάσσονται οργανικά στο κείμενο και έχουν σκοπό να το καταστήσουν πιο ελκυστικό και προσιτό ή να το τεκμηριώσουν και να το προεκτείνουν στη σκέψη του ανθρώπου.

Κατηγοριοποίηση των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων

Όταν μιλάμε στην Ελλάδα για παιδικά βιβλία συνήθως συμπεριλαμβάνουμε δύο βασικές –και ξεχωριστές– κατηγορίες βιβλίων: 1) τα εικονοβιβλία (picture books) και 2) τα βιβλία με εικόνες (illustrated books). Το εικονοβιβλίο έχει τη λογική ότι η εικονική αφήγηση δεν πρέπει κατ' ανάγκη να ακολουθεί πιστά τον κειμενικό λόγο, σε αντίθεση με το βιβλίο με εικόνες που συνήθως επεξηγεί και ενισχύει αυτό που λέει το κείμενο ή απλώς αρκείται στο να το διακοσμή. Το εικονοβιβλίο βλέπει το βιβλίο με εικόνες ως όλο, στο οποίο επιδιώκεται μια διπλή αφήγηση, μια κειμενική και μια εικονική, η σχέση των οποίων είναι ότι η μια αναπτύσσει την άλλη, πολύ συχνά όμως κατά τρόπο που το νόημα της μιας να συγκρούεται και να αναιρεί ή, έστω, απλώς να διαφέρει από το νόημα της άλλης.

Κριτήρια ταξινόμησης των εικονογραφημένων βιβλίων

Τα κριτήρια ταξινόμησης των εικονογραφημένων βιβλίων είναι:

- 1) Βιβλία αποκλειστικά και μόνο με εικόνες, που απευθύνονται σε παιδιά τα οποία δεν γνωρίζουν να διαβάζουν.
- 2) Βιβλία με ίση εικονογράφηση και κείμενο, π.χ. στη μια σελίδα υπάρχει εικόνα και στη διπλανή της κείμενο.
- 3) Οι εικόνες υπάρχουν κάπου-κάπου ως αναφορές σε ορισμένα σημεία του κειμένου. Σ' αυτή την περίπτωση σχολιάζουν ένα σημείο της αφήγησης, συνήθως δεν επιδιώκουν την περαιτέρω ή και διαφορετική κατανόηση ολόκληρου του κειμένου.
- 4) Τέλος, μπορεί να υπάρχουν απλώς κάποια σχέδια διακοσμητικά και όχι παραστάσεις, οπότε η εικονογράφηση δεν έχει καθόλου πληροφοριακό χαρακτήρα παρά μόνο διακοσμητικό. Η κυρίαρχη άποψη είναι ότι η έκταση της εικονογράφησης είναι αντιστρόφως ανάλογη της ηλικίας του αναγνωστικού κοινού.

Η σημασία του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου

Τα *εικονογραφημένα βιβλία* δίνουν μεγαλύτερο βάρος στο κείμενο από ό,τι στην εικονογράφηση, για να μεταδώσουν την ιστορία. Η εικονογράφηση εμπλουτίζει την αφήγηση, αλλά είναι εύκολο να καταλάβει αρκετά καλά κανείς την ιστορία και χωρίς τις εικόνες.

Το εικονογραφημένο βιβλίο δίνει την ευκαιρία στο παιδί να συνδέσει τις δικές του εμπειρίες με το περιεχόμενο του εικονογραφημένου βιβλίου και να εκτονωθεί, καθώς έρχεται σε επαφή με τις σαγηνευτικές εικόνες του εικονογραφημένου βιβλίου.

Ύστερα απ' αυτά, μπορούμε να πούμε ότι η παιδαγωγική σημασία του εικονογραφημένου βιβλίου εντοπίζεται στα εξής σημεία: Τα εικονογραφημένα βιβλία:

- 1) Παροτρύνουν τα παιδιά να διαμορφώσουν στη συνέχεια τις δικές τους εικόνες, ώστε να αναπτύξουν τη δημιουργική φαντασία τους παράλληλα με την πρωτοβουλιακή δράση.
- 2) Παρέχουν πρότυπα για άλλους τρόπους ζωής, επομένως εναλλακτικές λύσεις αντιμετώπισης καταστάσεων.
- 3) Παρέχουν με τον δικό τους ξεχωριστό εποπτικό τρόπο τις πρώτες γνώσεις, οι οποίες αργότερα θα εμπλουτιστούν και θα επιβεβαιωθούν με τα βιβλία γνώσεων και τα σχολικά εγχειρίδια.
- 4) Αναπτύσσουν τον συναισθηματικό κόσμο των παιδιών, καθώς επίσης και τη φαντασία.

5) Επειδή τα βιβλία αυτά παρουσιάζουν μια αισιόδοξη όψη της ζωής, χαρίζουν τη χαρά, την ελπίδα και την αισιοδοξία στα παιδιά, οξύνουν την παρατηρητικότητα και την αντιληπτικότητά τους.

Η κοινωνική λειτουργία των εικονογραφημένων βιβλίων είναι αναμφισβήτητη, γιατί, καθώς παρουσιάζουν κοινωνικούς ρόλους, τα παιδιά μυούνται σ' αυτούς, διαμορφώνουν κοινωνικές αξίες, συμπεριφορές, νοοτροπίες.

➤ **Ποια στοιχεία πρέπει να περιέχει η εικονογράφηση ενός παιδικού βιβλίου για να θεωρηθεί επιτυχημένη;**

Για την προσχολική ηλικία δε νοείται βιβλίο χωρίς εικόνες. Η εικόνα παίζει κυρίαρχο ρόλο στα μάτια και την ψυχή των μικρών παιδιών, και έτσι η εικονογράφηση ουσιαστικά χαρακτηρίζει και διαμορφώνει το παιδικό βιβλίο. Τα στοιχεία που πρέπει να περιέχει η εικονογράφηση ενός παιδικού βιβλίου μπορεί να είναι τα παρακάτω:

α) Προσφέρει ευχαρίστηση. Το μικρό παιδί στην προσπάθειά του να γνωρίσει και να εξερευνήσει το βιβλίο αισθάνεται τη γοητεία της εικόνας και τροφοδοτεί την ψυχή του με συναισθήματα χαράς όταν ανακαλύπτει το απρόοπτο και το συναρπαστικό.

β) Βελτιώνει το αισθητικό κριτήριο του παιδιού. Μέσα από την προσεγμένη εικονογράφηση το παιδί αναγνωρίζει το ωραίο και εξοικειώνεται μαζί του.

γ) Καλλιεργεί τη φαντασία. Η φαντασία ενεργοποιείται χάρη στην ίδια τη φύση της αφήγησης. Η επεξεργασία των εικόνων απαιτεί νοητική προσπάθεια, ανάλυση σύνθεση, ταξινομήσεις και συναγωγή λογικών συμπερασμάτων.

δ) Δίνει τη δυνατότητα για παιχνίδι. Το περιεχόμενο του εικονογραφημένου βιβλίου μπορεί να εφαρμοστεί σε πολλές δραστηριότητες όπως: τύπωμα, ζωγραφική, ιχνογράφημα, παιχνίδια ρόλων και δραματοποίηση.

ε) Καλλιεργεί τη σκέψη και τη γλώσσα. Με το κοίταγμα των εικόνων το παιδί κατανοεί τον συμβολικό τους χαρακτήρα και είναι σε θέση να οργανώσει έννοιες σχετικές με τον χρόνο, την αιτιότητα και τις διαφόρων ειδών σχέσεις. Επίσης, συμβάλλει στη γλωσσική του εξέλιξη, καθώς το παιδί συζητά, σχολιάζει και εξωτερικεύει λεκτικά τις σκέψεις του σχετικά μ' αυτά που βλέπει.

στ) Προκαλεί ψυχική ισορροπία. Το παιδί συνδέει τις προσωπικές εμπειρίες με τις εμπειρίες των ηρώων των βιβλίων (χαρούμενες και λυπημένες).

ζ) Συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση του παιδιού. Μέσα από το εικονογραφημένο βιβλίο καλλιεργούνται οι ανθρώπινες σχέσεις (οικογένεια, σχολείο, ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον) και με αυτόν τον τρόπο το παιδί κοινωνικοποιείται και εντάσσεται ομαλά στο κοινωνικό σύνολο.

η) Παρέχει γνώσεις. Το παιδί με την παρατήρηση, την αναγνώριση και την επεξήγηση των εικόνων ασκείται νοητικά. Ρωτά, σχολιάζει και εκφράζει απορίες σχετικά μ' αυτό που βλέπει.

θ) Δίνει την ευκαιρία στο παιδί να αποκτήσει εμπειρίες. Η ταύτιση με τους ήρωες του εικονογραφημένου βιβλίου δίνει τη δυνατότητα στο παιδί να γνωρίσει και να βιώσει νέους τρόπους ζωής και να συλλέξει καινούργιες εμπειρίες. Γνωρίζει έναν άλλο κόσμο μέσα από τις εικόνες του βιβλίου.

Τέλος, η εικονογράφηση ενός παιδικού βιβλίου πρέπει να είναι ανθρωποκεντρική, βοηθώντας τον μικρό αναγνώστη να ανακαλύψει τον εαυτό του και τον κόσμο του.

Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Με τον όρο «Παιδική Ποίηση» εννοούμε τα αισθητικά δικαιωμένα λογοτεχνικά κείμενα, που είναι σε θέση να φέρουν σε επαφή το παιδί με το αισθητικό φαινόμενο της Τέχνης.

➤ **Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της παιδικής ποίησης;**

Η σύγχρονη παιδική ποίηση

Η σύγχρονη ποίηση λαμβάνει όλο και περισσότερο υπόψη τις αντιλήψεις σχετικά με την παιδική ηλικία και τις ανάγκες της. Σύμφωνα με τον Κορνείι Τσούκονσκι, ρώσο παιδαγωγό που μελέτησε τους τρόπους με τους οποίους τα ίδια τα παιδιά συνθέτουν ποιήματα, αλλά και προσεκτικό παρατηρητή-μελετητή της παραδοσιακής/προφορικής ποίησης, η παιδική ποίηση πρέπει να φέρει τα εξής **χαρακτηριστικά**:

- 1) Πρέπει να έχει εικονοπλασία, δηλαδή κάθε στροφή του ποιήματος να αποτελεί μια εικόνα.
- 2) Να υπάρχει δράση, που πραγματώνεται με την πλούσια εναλλαγή εικόνων.
- 3) Η ζωγραφική με τις λέξεις να είναι λυρική.
- 4) Να υπάρχει μουσικότητα στην ποιητική έκφραση.
- 5) Να υπάρχει ομοιοκαταληξία.
- 6) Οι λέξεις που ομοιοκαταληκτούν να σηκώνουν το σημασιολογικό βάρος της στροφής.
- 7) Κάθε στίχος να αποτελεί ένα συντακτικό σύνολο.
- 8) Να υπάρχει περιορισμένος αριθμός επιθέτων.
- 9) Να λαμβάνεται υπόψη ότι τα παιδιά αγαπούν τα ποιήματα τα σχετικά ή κατάλληλα για παιχνίδι.
- 10) Η παιδική ποίηση να έχει τη δεξιοτεχνία και την πληρότητα της ποίησης των ενηλίκων.

Στην ελληνική σύγχρονη ποίηση για παιδιά, αυτή δηλαδή που αναπτύχθηκε μετά το 1970, παρατηρούνται σημαντικές αναπροσαρμογές, θεματολογικές, μορφολογικές κλπ.

Ως προς τη θεματολογία, καινούργια θέματα εισάγονται ή ανανεώνονται τα ήδη υπάρχοντα.

Πιο συγκεκριμένα:

- 1) Τα θρησκευτικά ποιήματα. Πολύ λιγότερα θρησκευτικά ποιήματα γράφονται στους νεότερους χρόνους και διαφέρουν εμφανώς από τα παλαιότερα ως προς τον τρόπο παρουσίασης του θρησκευτικού συναισθήματος. Γίνονται περισσότερο ανθρωποκεντρικά και πολύ λιγότερο θέλουν να καλλιεργήσουν στο παιδί τον φόβο ή την απαγόρευση.
- 2) Τα πατριωτικά ποιήματα. Τα ποιήματα είναι σήμερα απαλλαγμένα από κομπασμούς και υπερβολές. Προβάλλουν πανανθρώπινα ιδεώδη και κυρίως το αίτημα για τη συναδέλφωση των λαών.
- 3) Κοινωνικά θέματα, αποσκοπώντας στη δημιουργία κοινωνικού προβληματισμού. Η σύγχρονη ποίηση διδάσκει αξίες στο παιδί, κυρίως, όμως, ενισχύει το κοινωνικό του συναισθήμα. Προσπαθεί να αγκαλιάσει όλη την ανθρωπότητα, να του μιλήσει για κοινωνική δικαιοσύνη, ειρήνη, ελευθερία.
- 4) Η φύση στη σύγχρονη ποίηση εμφανίζεται όχι ειδυλλιακή, αλλά πάσχουσα από την ανθρώπινη απερισκεψία.
- 5) Η σύγχρονη τεχνολογία, η μηχανοκρατία, ο καταναλωτισμός, τα πυρηνικά κλπ έχουν περάσει στη θεματολογία της, ακριβώς για να συμφιλιωθεί το παιδί με την πραγματικότητα που το περιβάλλει.
- 6) Προβάλλεται κυρίως ο κόσμος του παιδιού, η σχέση του με τους γονείς, το σχολείο, η καθημερινότητά του, τα παιχνίδια του, οι ασχολίες του, τα όνειρά του. Δεν υπάρχει ο καθωσπρεπισμός παλαιότερων εποχών.

Γενικά, η σύγχρονη παιδική ποίηση αποκτά μια κριτική στάση απέναντι στον άνθρωπο, τα γεγονότα και ωθεί τα παιδιά σε μια ενεργητική συμμετοχή στη ζωή.

Ως προς τη μορφολογία, η παιδική ποίηση μέχρι το 1970 ακολουθούσε τα γνωστά και καθιερωμένα πρότυπα, δηλαδή είχε μέτρο και ομοιοκαταληξία. Μετά το 1970, από διάφορους νεωτεριστές ποιητές καταργούνται ενίοτε το μέτρο και η ομοιοκαταληξία, ενώ το στοιχείο του παραλόγου, ο σουρεαλισμός σε συνδυασμό με τα ηχητικά παιχνίδια αποτελεί το καινούργιο στον σύγχρονο τρόπο ποιητικής γραφής. Πολλοί επηρεάζονται από τα λίμερικ ή ληρολογήματα, κατά την ελληνική τους απόδοση, του Βρετανού ποιητή, Edward Lear. Τα λίμερικ είναι τραγουδάκια σύντομα, σατιρικά ή απλά κωμικά, δίχως νόημα: είναι πεντάστιχα και συνήθως οι στίχοι τους ομοιοκαταληκτούν κατά το ακόλουθο σχήμα: αα-ββ-α. π.χ.

Ήτανε μια κοπέλα από τη Σάμο
που έχωσε το χέρι της στην άμμο

και με τ' άλλο το χέρι
εκρατούσε ένα αστέρι
ετούτη η κοπέλα από τη Σάμο.

Έλληνες ποιητές που έγραψαν λίμερικ είναι ο Γιώργος Σεφέρης (*Ποιήματα με ζωγραφιές σε μικρά παιδιά*), η Άλκηστη Κοντογιάννη (*Μανταλάκια στην απλώστρα, ποιήματα στη σιδερώστρα*), ο Φώντας Λάδης, η Λιάνα Αρανίτου (*19 παράλογα και ένα με δύο άλογα*).

Με ηχητικά παιχνίδια, παρηχήσεις, συνωνυμίες και ομοηχίες λέξεων ασχολείται η Θέτις Χορτιάτη στις συλλογές της *Παιχνιδόγελα*, *Παιχνιδόλεξα* και *Ο Αλέξης ο παλαβολέξης*. Άλλοι σημαντικοί σύγχρονοι ποιητές είναι ο Δημήτρης Μανθόπουλος, η Ρένα Καρθαίου, ο Γιώργος Κρόκος, η Ντίνα Χατζηνικολάου κ.ά.

➤ **Ποια είναι η σημασία της παιδικής ποίησης στην ανάπτυξη του ψυχικού κόσμου του παιδιού της προσχολικής ηλικίας;**

Η παιδική ποίηση εμπλουτίζει τον εσωτερικό κόσμο του παιδιού, του δίνει τη δυνατότητα όχι μόνο να κατανοήσει τον κόσμο, αλλά να αποκτήσει μια αισιόδοξη διάθεση για ζωή με ομορφιά και ευαισθησία. Η ποίηση στοχεύει να νιώσουν τα παιδιά τη δύναμη της φύσης και των αισθημάτων φιλίας και αγάπης, τη χαρά για δουλειά, τη ζεστασιά της οικογένειας, την αξία της ειρήνης. Με το παιδικό ποίημα καλλιεργείται η ευαισθησία, η φαντασία του και ο ψυχικός του κόσμος.

Ο ποιητής μεταφυτεύει τις ψυχικές διαθέσεις, τις σκέψεις, τις ιδέες του, τους πόθους του, τα συναισθήματά του στην ψυχή του παιδιού. Η ποίηση συντελεί στην αισθητική καλλιέργεια, στην αγωγή μέσα στα αισθητικά πλαίσια της τέχνης του λόγου. Η αληθινή ποίηση, κατά τον Αναγνωστόπουλο, εκλεπτύνει την παιδική ευαισθησία, που με τη σειρά της προσφέρει αυτό που ονομάζουμε αισθητική απόλαυση, χαρά της ζωής. Έτσι, μαθαίνει το παιδί να ανακαλύπτει, να εκτιμά και να χαίρεται το ωραίο, το αρμονικό και το ρυθμικό σαν στοιχεία της πνευματικής ζωής του ανθρώπου. Το παιδί εξοικειώνεται με το λεξιλόγιο και μυείται αβίαστα στον σωστό χειρισμό της γλώσσας.

➤ **Ποια είδη ποιήματος είναι κατάλληλα για παιδιά βρεφικής και προσχολικής ηλικίας και ποιος είναι ο ρόλος τους;**

Κατάλληλα για τις μικρές αυτές ηλικίες είναι τα ποιήματα που παραπέμπουν σε:

- εικονοπλασία και δράση
- διακρίνονται για τον λυρισμό τους και τον ρυθμό
- τη μουσικότητα και την ομοιοκαταληξία (κυρίως όταν οι ομοιοκατάληκτες λέξεις «σηκώνουν» το βάρος του νοήματος).
- Επειδή πρόκειται για μια ηλικία όπου κυρίαρχο ρόλο έχει η κίνηση, συνιστάται η χρήση ρημάτων.
- Σημαντικό, επίσης, ρόλο έχει η αυτοτέλεια των στίχων. Τη σχέση του παιδιού με την ποίηση προάγει ο συνδυασμός λόγου και παιχνιδιού. Τα είδη της ποίησης αυτής είναι συνδυασμός λόγου και παιχνιδιού και βοηθούν στη γλωσσική καλλιέργεια των νηπίων. Τέτοια δείγματα προσφέρει η λαϊκή ποίηση, τα νανουρίσματα, τα ταχταρίσματα, τα λαχνίσματα, τα μαντέματα, οι γλωσσοδέτες.
- Υπάρχουν όμως και σύγχρονα ποιήματα με έντονα στοιχεία χιούμορ, παραλογισμού που γενικά προκαλούν γέλια και ξέφρενο παιχνίδισμα φαντασίας. Τα παιδιά απολαμβάνουν ιδιαίτερα αυτό το παιχνίδι με τις λέξεις. Τέτοια ποιήματα, είναι τα «Παιχνιδόγελα», «Παιχνιδόλεξα», «ο Αλέξης ο Παλαβολέξης) της Θ. Χορτιάτη. Τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας απολαμβάνουν επίσης ποιήματα που συνδυάζουν το λογικό με το παράλογο, το πιθανό με το απίθανο. Είναι η άλογη ποίηση, τα λεγόμενα λίμερικ (όπως του Σεφέρη «Ποιήματα με ζωγραφιές για μικρά παιδιά ή της Λιάνας Αρανίτου).

Υπάρχουν βέβαια και ποιήματα λυρικά, αφηγηματικά, με θέματα που συγκινούν και ενδιαφέρουν το παιδί (του Κρόκου, της Μ. Λοΐζου, της Χορτιάτη κ.ά.)

- Η παιδική ποίηση γενικά εμπλουτίζει τον εσωτερικό κόσμο του παιδιού, το βοηθά να κατανοήσει τον κόσμο, μεταδίδει αισιοδοξία, αποκαλύπτει την τρυφερότητα, την ομορφιά, την ευαισθησία, μεταδίδει επίσης πίστη και αξίες (μεγαλοπρέπεια της φύσης, δύναμη των αισθημάτων-φιλίας, αγάπης, χαρά της δουλειάς, οικογένεια, ειρήνη). Αναπτύσσει τη φαντασία του παιδιού, καλλιεργεί τον ψυχικό και πνευματικό του κόσμο.
- Ο ποιητής μεταφτυπεί τις ψυχικές διαθέσεις, τις σκέψεις, τις ιδέες, τους πόθους του, τα συναισθήματά του, τις επιθυμίες στην ψυχή του παιδιού.
- Προσφέρει (η παιδική ποίηση) αισθητική καλλιέργεια, αγωγή στα πλαίσια του λόγου, εκλεπτύνει την παιδική ευαισθησία, προσφέρει αισθητική απόλαυση.
- Το παιδί μαθαίνει να ανακαλύπτει, να εκτιμά, να χαίρεται το πραγματικά ωραίο, το αρμονικό, το ρυθμικό σαν βασικά στοιχεία της ανθρώπινης πνευματικής ζωής.
- Η παιδική ποίηση εκτός από την αισθητική καλλιέργεια, την ψυχική ανάταση και τη διάπλαση του χαρακτήρα στο νηπιαγωγείο, εμπλουτίζει και το λεξιλόγιο των νηπίων, το φέρνει σε επαφή με τη μητρική γλώσσα, το μυεί αβίαστα στον σωστό χειρισμό της γλώσσας.
- Χάρη και στην αφομοιωτική δύναμη και στην επικαιρότητα της παιδικής ποίησης, το παιδί κατανοεί και μπορεί και χρησιμοποιεί λέξεις όπως πύραυλος, κομπιούτερ, τρακτέρ, κ.ά. και να έτσι να έρχεται σε επαφή με λεξιλόγιο και έννοιες της σύγχρονης τεχνολογίας.

➤ **Υπάρχει σύγχρονη παιδική ποίηση; Ποια θέματα πραγματεύεται και ποιος είναι ο ρόλος της στη γενικότερη αγωγή των παιδιών;**

Η σύγχρονη παιδική ποίηση ακολουθεί διάφορες τάσεις: αφηγηματική λυρική ποίηση (Κρόκος, Μ. Λοΐζου, Χορτιάτη κ.ά.), παιχνίδια με τη γλώσσα (Παιχνιδόλεξα) της Θ. Χορτιάτη κ.ά.), άλογη ποίηση (Σεφέρης, Αρανίτου) και με μεγάλη ευαισθησία ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παιδιού.

Η θεματική της σύγχρονης ποίησης διευρύνεται σε σχέση με την παλαιότερη, που τα θέματά της εξαντλούνταν στη φύση, την πατρίδα, τη θρησκεία, την οικογένεια. Χωρίς να παύει να είναι παιδοκεντρική, ανιχνεύει νέους χώρους και αποκαλύπτει νέους κόσμους στο παιδί, χωρίς να χάνει τον λυρισμό, τη μουσικότητα και τη δροσιά της.

Κύριες τάσεις της θεματικής της είναι:

- επαφή του παιδιού με τη σύγχρονη τεχνολογία
- δημιουργία κοινωνικού προβληματισμού
- προβάλλονται κοινωνικές αξίες (δικαιοσύνη, ειρήνη, ελευθερία κ.ά.)
- απελευθέρωση από τον καθωσπρεπισμό, τον διδακτισμό, την κατευθυνόμενη αγωγή
- η νέα σχέση του παιδιού με τους γονείς, το σχολείο, την πατρίδα, τον Θεό
- το φυσικό περιβάλλον δεν είναι τόσο ρομαντικό όσο άλλοτε, αλλά πάσχει από πολλαπλά προβλήματα
- το πνεύμα της εποχής (μηχανοκρατία, καταναλωτισμός, πυρηνικά κλπ) έχει εισχωρήσει στους στίχους τους με σκοπό την εξοικείωση του μικρού παιδιού με την πραγματικότητα.

Γενικά, η σύγχρονη παιδική ποίηση αποκτά μια κριτική στάση απέναντι στον άνθρωπο, τα γεγονότα και ωθεί τα παιδιά σε μια ενεργητική συμμετοχή στη ζωή.

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Ορισμός

Το λαϊκό παραμύθι είναι μια διήγηση φανταστική που κινείται στον κόσμο του υπερφυσικού και του μαγικού και έχει για σκοπό του την τέρψη των ακροατών, σύμφωνα με τον καθηγητή Λαογραφίας Δημήτρη Πετρόπουλο. Είναι εμφανές ότι η βασική λειτουργία του ελληνικού παραμυθιού είναι να βρίσκεται κοντά στην καθημερινότητα του απλού ανθρώπου, να τον συντροφεύει και να τον ανακουφίζει από τον μόχθο ή και τη σκληρότητα της πραγματικότητας. Η λέξη «παραμύθι» ετυμολογείται από τη λέξη «παραμυθία» ή από το ρήμα «παραμυθέομαι-ούμαι» και σημαίνει παρηγοριά/παρηγορώ.

➤ Ποια είναι τα είδη του παραμυθιού με βάση τα θέματα που αναπτύσσονται μέσα σ' αυτό;

Η μελέτη του παραμυθιού οδήγησε στην ένταξή τους σε κατηγορίες. Σύμφωνα με τον Δ. Λουκάτο, τα ελληνικά παραμύθια χωρίζονται στις παρακάτω κατηγορίες:

- 1) *μαγικά ή ζωτικά* παραμύθια: αναφέρονται σε γίγαντες, δράκους, μάγισσες κλπ με έντονο το μαγικό και το εξωπραγματικό στοιχείο.
- 2) *διηγηματικά ή κοσμικά* παραμύθια: ο κόσμος τους είναι η ανθρώπινη κοινωνία. Μοιάζουν πολύ με τα γνωστά μας μυθιστορήματα.
- 3) *θρησκευτικά ή συναζαρικά* παραμύθια: εμπνέονται από τους βίους αγίων.
- 4) *ευτράπελα ή σατιρικά* παραμύθια: Αναφέρονται σε παθήματα κουτών, ξεγελάσματα δράκων κλπ.

➤ Αναφέρετε τα βασικά χαρακτηριστικά των παραμυθιών

- Ο κόσμος του παραμυθιού είναι ένας κόσμος φανταστικός.
- Το παραμύθι δεν αναφέρεται σε ορισμένο πρόσωπο ούτε σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Τα πρόσωπα αναφέρονται αόριστα με το αόριστο άρθρο "ένας" ή "μία". Ο χρόνος και ο τόπος επίσης αναφέρονται αόριστα: "μία φορά κι έναν καιρό...ή κάποτε...".
- Έχει σκοπό τη διασκέδαση και την ευχαρίστηση του ακροατή και όχι τη διδαχή του.
- Έχει λιτό ύφος και λιτά εκφραστικά μέσα.
- Το παραμύθι δε γνωρίζει το σύνηθες μέτρο του κοινού ανθρώπου. Τα πάντα είναι ή πολύ ωραία ή πολύ άσχημα.
- Το παραμύθι έχει αρχή, μέση και τέλος.
- Στο παραδοσιακό παραμύθι δεν υπάρχουν περιγραφές της πόλης, του χωριού κλπ. Αναφέρεται ότι είναι σημαντικό για τη δράση π.χ. το φτωχικό σπιτάκι, οι στεναχωρημένοι χωρικοί.
- Αποφεύγονται οι ψυχολογικές περιγραφές. Δεν περιγράφεται η ψυχική κατάσταση των ηρώων. Η περιγραφή γίνεται με οπτικές εικόνες και πράξεις. Έτσι, τα δακρυσμένα μάτια του ήρωα βοηθούν το παιδί να συμπεράνει ότι αυτός είναι δυστυχημένος.
- Επίσης, άλλα χαρακτηριστικά είναι: αχαλίνωτη φαντασία, όνειρο, μαγεία, υπερλογικό, υπερτοπικό, υπερχρονικό, παγκοσμιότητα, πρόθεση να διασκεδάσει και όχι να διδάξει, σύγκρουση χαρακτήρων – αντιθέσεις.

➤ Ποια είναι η παιδαγωγική αξία του παραμυθιού;

- Ένας βασικός ρόλος των παραμυθιών είναι η ψυχαγωγία. Το παιδί μεταφέρεται σ' έναν φανταστικό κόσμο, όπου διασκεδάζει και ξεχνιέται με τις περιπέτειες των ηρώων και έτσι ικανοποιείται και κοιμάται ήσυχο.
- Ένας ακόμη πιο σημαντικός ρόλος των παραμυθιών είναι η ηθική διαπαιδαγώγηση. Τα πλεονεκτήματα της ηθικής συμπεριφοράς δεν παρουσιάζονται σαν αφηρημένες ηθικές έννοιες, αντίθετα παρουσιάζονται έμμεσα δείχνοντας στο παιδί αυτό που είναι σωστό. Με τον τρόπο αυτό,

τα παιδιά ευαισθητοποιούνται απέναντι σε αξίες όπως η ελευθερία, η δικαιοσύνη, η ισότητα, η ειρήνη.

- Παράλληλα, τα παραμύθια αντιμετωπίζουν με σοβαρό τρόπο τα υπαρξιακά άγχη και τα διλήμματα του παιδιού και απευθύνονται άμεσα σ' αυτά. Με απλά λόγια, απευθύνονται στην ανάγκη να αγαπά, στην αγάπη για τη ζωή και στον φόβο του θανάτου.

- Η δομή των παραμυθιών προσφέρει στο παιδί εικόνες που προσφέρουν νέες διαστάσεις στη φαντασία του, τις οποίες στην πραγματικότητα θα ήταν δύσκολο να ανακαλύψει από μόνο του. Μ' αυτές τις εικόνες το παιδί μπορεί να ονειροπολήσει και να προσανατολιστεί καλύτερα στη ζωή του.

- Το ευτυχές τέλος ευχαριστεί το παιδί και προβάλλει το αίσθημα της αισιοδοξίας και της νίκης. Έτσι, μαθαίνει ότι οτιδήποτε και αν συμβεί, όποιες απειλητικές δυνάμεις κι αν εμφανιστούν, υπάρχουν άλλες δυνάμεις που μπορούν να βοηθήσουν, αν τους ζητηθεί.

- Το παιδί αντιλαμβάνεται τη διαφορά μεταξύ θάρρους και δειλίας και καταλαβαίνει ότι η εξυπνάδα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως όπλο ενάντια στη δύναμη.

- Τα περισσότερα παραμύθια προσπαθούν να μεταδώσουν με διάφορους τρόπους το εξής μήνυμα: ο αγώνας εναντίον σοβαρών δυσκολιών στη ζωή είναι αναπόφευκτος, γιατί είναι ένα ουσιαστικό κομμάτι της ανθρώπινης ύπαρξης. Αν, λοιπόν, κάποιος θέλει να ξεπεράσει όλα τα εμπόδια για να καταφέρει να νικήσει, πρέπει να αγωνιστεί και να μη λιγοψυχήσει.

- Το παιδί απαλλάσσεται από φόβους, άγχη και αγωνίες, γιατί μέσα από τα παραμύθια παρατηρεί με τρόπο εποπτικό και παραστατικό την παραδοσιακή αντιπαράθεση του καλού με το κακό. Στα παραμύθια, το κακό εξουδετερώνεται και το καλό θριαμβεύει. Αυτό θα βοηθήσει το παιδί να αντιμετωπίσει τη ζωή με αυτοπεποίθηση για να μπορέσει να κυριαρχήσει στις δυσκολίες.

- Πρακτικά, σε όλα τα παραμύθια το καλό και το κακό συνυπάρχουν, παίρνοντας τη μορφή κάποιων προσώπων και των πράξεών τους, όπως ακριβώς συμβαίνει και στη ζωή, όπου το καλό και το κακό είναι πάντα παρόντα και η ροπή προς αυτά υπάρχει σε κάθε άνθρωπο. Το παιδί μαθαίνει ότι δεν είμαστε πάντα καλοί ή κακοί και αυτό θέτει το ηθικό πρόβλημα που απαιτεί πάλη για την επίλυσή του.

- Η ταύτιση του παιδιού με τον ήρωα βοηθάει στην εξαφάνιση αισθημάτων απομόνωσης και μοναξιάς. Παράλληλα, η παρακολούθηση της προσπάθειας του ήρωα να ανακαλύψει την πραγματική του αξία, βοηθά το παιδί να ανακαλύψει τον εσωτερικό του κόσμο.

- Τα παραμύθια είναι καρπός της παράδοσης του κάθε λαού και μεταφέρουν «εμπειρίες του κόσμου».

- Το παιδί καλλιεργεί τη γλωσσική του ικανότητα, καθώς βαθαίνει η σχέση του με τη μητρική του γλώσσα. Με την αφήγηση και τη συζήτηση του παραμυθιού το παιδί εκφράζει τις αντιλήψεις του, εμπλουτίζει το λεξιλόγιό του, εισάγεται στη λογοτεχνία, καλλιεργείται η προσοχή και η μνήμη του.

➤ Ποια είναι τα βασικά δομικά στοιχεία των παραμυθιών;

Τα παραμύθια οργανώνονται ουσιαστικά σε τρία βασικά μέρη:

α) Σύντομη εισαγωγή ή προϊδέαση, π.χ. «*αρχή του παραμυθιού, καλημέρα της αφεντιάς σας*» ή «*παραμύθι μύθι μύθι το κουκί και το ρεβίθι*», β) τη διήγηση που αποτελεί και το κύριο μέρος του παραμυθιού και συντίθεται από διάφορα μοτίβα. *Μοτίβα* ή *πυρήνες* του παραμυθιού είναι τα διάφορα επεισόδια που το συνθέτουν (π.χ. πρόσωπα, δοκιμασίες, εμπόδια, πάλη του καλού ήρωα με τον κακό κλπ) και γ) το τέλος που είναι τυπικό, π.χ. «*κι έζησαν αυτοί καλά και μεις καλύτερα*» ή «*κείνοι στ' αγκάθια και μεις στα βαμπάκια*».

Η ανάλυση της δομής των παραμυθιών που κατεξοχήν προσπαθεί να ακολουθήσει αυστηρές επιστημονικές προδιαγραφές είναι αυτή που έγινε από τον Ρώσο Vladimir Propp στο βιβλίο του η *Μορφολογία των λαϊκών παραμυθιών*. Σύμφωνα μ' αυτόν, πίσω από τα πολλά και μεταβλητά στοιχεία των παραμυθιών που συσσωρεύονται κατά τη διάρκεια της μακραίωνης ιστορίας τους, ξεχωρίζουν κάποια σταθερά και αμετάβλητα. Αυτά τα ονομάζει *λειτουργίες* και βρίσκει συνολικά ότι ανάγονται στον αριθμό των 31· βάσει ορισμένων εξ αυτών, όχι όλων, οργανώνεται η δομή του κάθε λαϊκού παραμυθιού.

➤ Πώς διαγράφονται οι χαρακτήρες στα «λαϊκά» παραμύθια;

Στα λαϊκά παραμύθια οι ήρωες χαρακτηρίζονται πολύ συχνά από τερατόμορφη όψη, σωματική δυσπλασία, καθώς και σωματικές ιδιότητες που καθρεπτίζουν τον εσωτερικό κόσμο των όντων αυτών. Οι τερατογενέσεις αυτές βέβαια και οι δυσπλασίες αντικατοπτρίζουν οπωσδήποτε μια κοινωνική πραγματικότητα γεμάτη άγχος, φόβο, προκαταλήψεις, δεισιδαιμονίες. Στα παραμύθια οι χαρακτήρες δεν περιγράφονται ολοκληρωμένα σε σύγκριση με τους αντίστοιχους άλλων κειμένων (μυθιστορημάτων), γιατί ο αφηγητής δεν έχει τον χρόνο να τους αναπτύξει σφαιρικά. Έτσι, οι χαρακτήρες στα παραμύθια ουσιαστικά έχουν συμβολικό χαρακτήρα και είναι επίπεδοι, έχουν δηλαδή ένα περιορισμένο φάσμα προσωπικών χαρακτηριστικών και δεν παρουσιάζουν καμία μεταβολή κατά την εξέλιξη του παραμυθιού. Στα περισσότερα παραμύθια **κεντρικό θέμα** είναι η *τιμωρία του κακού* και η *αμοιβή του καλού*, ένας αγώνας μεταξύ του καλού και του κακού, στον οποίο πάντοτε θριαμβεύει το πνεύμα του καλού. Πολύ εύκολα οι ήρωες τυποποιούνται σε καλούς και σε κακούς. Ο αγαθός, ο τίμιος, ο ήρωας κατατροπώνει το κακό πνεύμα, τον δράκο, τον μάγο, την κακή γυναίκα. Η δύναμη της καλοσύνης είναι τεράστια μέσα στο παραμύθι. Στους ήρωες του παραμυθιού βρίσκουμε τα προτερήματα και τα ελαττώματα του ανθρώπου σε όλη τους την κλίμακα, από την αδυναμία και τη δειλία ως την ανδρεία, από την κακία και τον φθόνο ως τη μεγαλοψυχία και την αγάπη, από την αδικία ως την τιμότητα. Διακρίνουμε μια κοινωνία, μέσα στην οποία ζουν οι ήρωες. Μια κοινωνία που διέπεται και αυτή από νόμους και κανόνες. Η δικαιοσύνη απονέμεται από τον άρχοντα. Οι άνδρες συνήθως παρουσιάζονται πιο θαρραλέοι από τις γυναίκες. Γενικά στα παλιά παραμύθια υπήρχαν οι βασιλιάδες, οι κάθε λογής αφέντες, η κυριαρχία του αρσενικού, αλλά και οι παρίες, οι μεροκαματιάρηδες και η υποτέλεια της γυναίκας. Υπήρχε η αντιπαράθεση της δύναμης, που απέρρεε από την καταγωγή ή τον πλούτο, με την αδυναμία που είχε πηγή τη φτώχεια και την ταπεινή καταγωγή. Το παράξενο ήταν πως σ' αυτή την αντιπαράθεση υπήρχε μια σιωπηρή παραδοχή της τάξης αυτής και της ιεράρχησης των αξιών κυρίως από τους «ταπεινούς».

➤ Τι είναι το ιστορικό παραμύθι και για ποιες ηλικίες προτείνεται;

Ιστορικό ονομάζεται το παραμύθι που γράφεται με αφορμή ένα ιστορικό πρόσωπο ή γεγονός (ή που έχει θέμα ένα ιστορικό πρόσωπο ή γεγονός). Τέτοιο παραμύθι είναι λ.χ. «τα Ελληνάκια» της Ευγενίας Φακίνου.

Τέτοια παραμύθια προτείνονται για τα νήπια 4-5 ετών, διότι σ' αυτή την ηλικία τα παιδιά αρχίζουν να ενδιαφέρονται και να μπορούν να παρακολουθήσουν τέτοιου είδους ιστορίες. Με παιδιά αυτής της ηλικίας, τα πιο ώριμα του νηπιαγωγείου, μπορούμε να συζητήσουμε για την πατρίδα μας, να μεταδώσουμε στοιχεία της ιστορίας, της παράδοσης, της κουλτούρας μας. Γοητεύονται από κατορθώματα και ήρωες, διαμορφώνοντας ταυτόχρονα στοιχεία εθνικής και ιστορικής συνείδησης. Έρχονται σε επαφή με τον ελληνικό πολιτισμό και δέχονται μηνύματα ανθρωπιάς, ειρήνης και προσφοράς.

➤ Ποια στοιχεία κάνουν επιτυχημένη την αφήγηση ενός παραμυθιού;

Για να πετύχει η αφήγηση ενός παραμυθιού, χρειάζεται να δημιουργήσουμε την **κατάλληλη ατμόσφαιρα**. Η ώρα του παραμυθιού πρέπει να αναμένεται από τα παιδιά με ενθουσιασμό, ως κάτι που ξεφεύγει από τους κανόνες μιας τυπικής σχολικής ημέρας. Αφού βάλουμε τα παιδιά να καθίσουν σε ημικύκλιο ή κύκλο και μετά από ολιγόστιχα ρυθμικά τραγουδάκια, όπως το γνωστό "κόκκινη κλωστή δεμένη", μπορούμε να αρχίσουμε την αφήγηση. Βασικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν μια καλή αφήγηση είναι:

α) η απλότητα: το περιεχόμενο της ιστορίας κι ο τρόπος που τη διηγούμαστε πρέπει να είναι απλός, κατανοητός, χωρίς υπερβολική προσποίηση και πόζα. Η ίδια η ιστορία πρωταρχικά θα πρέπει να συγκινήσει το παιδί.

β) η αμεσότητα: η διήγηση πρέπει να εξελίσσεται λογικά και τα διάφορα περιστατικά να δένουν μεταξύ τους, χωρίς σχόλια και περιγραφές που δεν είναι αναγκαία, αλλά καταστρέφουν τη δράση κι εμποδίζουν τη φαντασία των παιδιών να φτάσει ομαλά στο τέλος της ιστορίας.

γ) η δραματικότητα: είναι βασική για την καλή αφήγηση. Διηγούμαι δραματικά σημαίνει ότι συναρπάζομαι από αυτή. Εμβαθύνω στους χαρακτήρες, ταυτίζομαι με τους ήρωες, χωρίς θεατρνισμούς. Η στάση αυτή υποδηλώνει και δε διευκρινίζει, ούτε μιμείται υπερβολικά.

δ) ο ενθουσιασμός: η επέκταση της προσωπικής ευχαρίστησης του ομιλητή. Μόνο με μια ζωντανή και ενθουσιώδη αφήγηση δημιουργούμε το κατάλληλο κλίμα για τα παιδιά.

Ο ΜΥΘΟΣ

Η διερεύνηση του μύθου, κατά τον Χ. Σακελλαρίου, δεν είναι εύκολη υπόθεση, διότι η ερμηνεία τους δίνει την εικόνα της αμφίδρομης πορείας του ανθρωπίνου γένους να απελευθερώσει ή να υποδουλώσει τη σκέψη του.

Βασικά χαρακτηριστικά που θα μπορούσαμε να διακρίνουμε στους μύθους είναι:

- Οι μύθοι είναι σύντομες αφηγήσεις,
- έχουν σύνθετο νόημα,
- ένα παιδί της προσχολικής ηλικίας είναι δύσκολο να κατανοήσει το ηθικό δίδαγμα και ειδικά, όταν δηλώνεται με αφηρημένους όρους,
- η γλώσσα τους είναι απλή και κατανοητή.

➤ Σε ποιες κατηγορίες διακρίνονται οι μύθοι; Ειδικά του Αισώπου;

Οι μύθοι, σύμφωνα με το περιεχόμενό τους, κατά τον Χ. Σακελλαρίου, κατατάσσονται σε:

- ◆ *κοσμογονικούς*
- ◆ *εθνογενετικούς*
- ◆ *φυσιογνωστικούς*
- ◆ *κοινωνικούς ή διδακτικούς.*

Στην πρώτη κατηγορία (*κοσμογονικούς*) ανήκουν οι μύθοι που έχουν σχέση με τη δημιουργία του κόσμου. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε τη «*Θεογονία*» του Ησίοδου, όπου υπάρχουν μύθοι για τη δημιουργία του κόσμου.

Τη δεύτερη κατηγορία (*εθνογενετικοί μύθοι*) τη βρίσκουμε σε διάφορα έργα αρχαίων συγγραφέων και ποιητών και έχουν ως θέματά τους την καταγωγή των Δωριέων (μύθος του Ηρακλή), τον μύθο της Ευρώπης, την Αργοναυτική εκστρατεία, τον Τρωικό πόλεμο κλπ, που προσπαθούν δηλαδή να δικαιολογήσουν την καταγωγή μιας φυλής ή ενός λαού, τυραννίες, κατακτητικούς πολέμους κ.ά.

Τους *φυσιογνωστικούς μύθους* (ερμηνεία φυσικών γεγονότων και φαινομένων) τους βρίσκουμε στην ιστορία κάθε λαού.

Όταν λέμε *κοινωνικοί ή διδακτικοί μύθοι* εννοούμε τους μύθους που έχουν καθαρά διδακτικό χαρακτήρα και αναφέρονται συνήθως σε ήρωες ή ζώα. Είναι η κατηγορία μύθων που ενδιαφέρει περισσότερο, επειδή έχει παιδαγωγικό περιεχόμενο και πείθει περισσότερο τα μικρότερα παιδιά λόγω του διδακτικού επιμυθίου που εμπεριέχει στο τέλος του λεκτικού σώματος.

Οι μύθοι του Αισώπου διακρίνονται στις ακόλουθες κατηγορίες:

α) Διδακτικοί μύθοι

β) Αιτιολογικοί μύθοι (δίνουν μία φανταστική ερμηνεία ορισμένων γεγονότων)

γ) Μύθοι ανέκδοτα (κύριο σκοπό έχουν να προκαλέσουν το γέλιο).

Στον Αίσωπο διδακτικοί μύθοι είναι περίπου 250 (π.χ. Η κουρούνα και ο κόρακας, το λιοντάρι, ο λύκος και η αλεπού), αιτιολογικοί περίπου 20 (π.χ. Ο προμηθέας και οι άνθρωποι, ο Δίας και η

χελώνα κ.ά.) και μύθοι ανέκδοτα περίπου 30 (π.χ. το πρόβατο που το κούρευαν, τα σκυλιά και η αλεπού κ.ά.)

➤ **Αναφέρατε τους σπουδαιότερους λόγους για τους οποίους οι μύθοι είναι αναγκαίοι και απαραίτητοι στην παιδική λογοτεχνία, κατά την περίοδο της προσχολικής ηλικίας.**

Οι μύθοι έχουν τη γοητεία τους, γιατί ξεκινούν από πολύ παλιά και παρακολουθούν και διερευνούν την ανθρώπινη συμπεριφορά, με αποτέλεσμα να είναι ένα είδος «οδηγού» στη ζωή μας. Είναι κυρίως μικροί σε έκταση, έχουν διδακτικό περιεχόμενο και οι ήρωες μπορεί να είναι ζώα (κυρίως οι μύθοι του Αισώπου). Το παιδί παρατηρώντας τι παθαίνουν τα ζώα, παραδειγματίζεται έμμεσα και διδάσκεται. Η μυθολογία φέρει κυριαρχικά το στοιχείο του φανταστικού.

Επίσης, η μυθολογία μεταφέρει με τον πιο ευχάριστο για το παιδί τρόπο την πολιτιστική μας κληρονομιά, καθώς και στοιχεία από το απώτερο παρελθόν του τόπου μας. Γενικά, οι μύθοι και οι αφηγήσεις της μυθολογίας παρέχουν τη δυνατότητα στον παιδαγωγό και τα παιδιά να τα δραματοποιήσουν, να τα μεταφέρουν στο κουκλοθέατρο και γενικά να τα χρησιμοποιήσουν για να εκφραστούν.

Ωστόσο, μερικοί μύθοι βέβαια δεν είναι γραμμένοι για παιδιά ή δεν είναι κατάλληλοι για παιδιά. Έτσι, θα πρέπει να δούμε το πρόβλημα της διασκευής τους. Εδώ θα πρέπει να τονιστεί πως οι διασκευές που γίνονται, θα πρέπει να γίνονται από παιδαγωγούς - λογοτέχνες, ώστε να έχουν ως βάση τα ενδιαφέροντα αλλά και το πνευματικό επίπεδο των παιδιών. Λόγω της διδακτικότητάς τους, χρειάζεται αυστηρή επιλογή και προβληματισμός πριν μεταφερθούν στην τάξη.

Ειδικότερα, όμως, οι μύθοι είναι αναγκαίοι και απαραίτητοι στην παιδική λογοτεχνία κατά την περίοδο της προσχολικής ηλικίας, διότι:

1. Τα όποια πρότυπα και αξίες μπορούν να «περάσουν» μέσα από το παιδικό βιβλίο ευκολότερα, πόσο μάλλον όταν η μυθολογία φέρει κυριαρχικά το στοιχείο του φανταστικού.
2. Κατά δεύτερο λόγο, όχι όμως λιγότερο σημαντικό, η μυθολογία μεταφέρει με τον πιο ευχάριστο για το παιδί τρόπο, την πολιτιστική μας κληρονομιά, καθώς και στοιχεία από το απώτερο παρελθόν του τόπου μας.
3. Τα παιδιά γοητεύονται με τους ήρωες, τους θεούς, τους βασιλιάδες και τα κατορθώματά τους, όμως χρειάζεται προσοχή στην επιλογή των μύθων σε σχέση με το πρότυπα που προβάλλονται, την ενδεχόμενη βία και τις διηγούμενες καταστάσεις, που θα μπορούσαν να τραυματίσουν ένα παιδί (π.χ. ο μύθος του Οιδίποδα).
4. Υπάρχουν όμως και οι μύθοι με ζώα, όπως αυτοί του Αισώπου. Τα περισσότερα από τα ζώα αυτά είναι γνωστά στο παιδί, που παρατηρεί όσα παθαίνουν κι αρχίζει να γνωρίζει διάφορους ανθρώπινους χαρακτήρες και γνωρίσματα, καθώς ο ανθρωπομορφισμός των ζώων βρίσκεται πολύ κοντά στον παιδικό ψυχισμό (τα ίδια τα παιδιά αποδίδουν ανθρώπινες ιδιότητες σε αυτά!). Οι μύθοι που περισσότερο κυριαρχούν και κυκλοφορούν είναι αυτοί του Αισώπου. Ακόμα και σήμερα ο Αίσωπος αποτελεί πηγή έμπνευσης για παραμύθια, διασκευές και μεταγραφές, έμμετρους στίχους, που τόσο αρέσουν στα παιδιά
5. Επίσης, όπως και όλα τα είδη της παιδικής λογοτεχνίας, οφείλουν να αναδείξουν το φως της αληθινής τέχνης. Κι έτσι να προσφέρουν αισθητικά πρότυπα, γλωσσική καλλιέργεια, άσκηση για παρατήρηση και συγκέντρωση προσοχής, πρότυπα συμπεριφοράς και κοινωνικότητας, καθώς και αξίες.

➤ **Ποιες οι διαφορές στο μύθο και στο παραμύθι;**

Η βασικότερη **διαφορά** μεταξύ μύθου και παραμυθιού είναι ο **σκοπός** τους.

1. Σκοπός του μύθου να διδάξει, ενώ του παραμυθιού είναι να διασκεδάσει (μόνο έμμεσα διδάσκει όχι τόσο μέσα από την αντίθεση καλού-κακού, αλλά μέσα από την αντίθεση ευτυχίας – δυστυχίας, όπου ο ήρωας λειτουργεί ως θετικό πρότυπο μέσα από το γεγονός ότι είναι πιο συμπαθητικός, πιο ελκυστικός, ενώ τα αρνητικά πρότυπα προβάλλονται και ως απωθητικά).

2. Για αυτό τον λόγο, σύμφωνα με τους ψυχαναλυτές, ενώ ο μύθος διαπλάθει το Υπερεγώ του ανθρώπου, το παραμύθι λειτουργεί σε όλα τα επίπεδα της ψυχικής συσκευής, εγώ, υπερεγώ κι εκείνο!

3. Επίσης, τα γεγονότα και στα δυο είδη λόγου είναι θαυμαστά, καθώς τα γεγονότα των μύθων δεν θα μπορούσαν να συμβούν σε άλλα πρόσωπα, σε άλλο τόπο και χρόνο, ενώ τα γεγονότα των παραμυθιών, όσο ασυνήθιστα κι εξαιρετικά απίθανα κι αν είναι, παρουσιάζονται πάντα σαν κάτι το συνηθισμένο, που θα μπορούσε να συμβεί σε οποιονδήποτε.

4. Μια άλλη διαφορά τους σχετίζεται με το τέλος, που στους μύθους είναι σχεδόν πάντα τραγικό, ενώ στο παραμύθι αισιόδοξο και ευτυχισμένο, γι' αυτό και τα τελευταία προσφέρουν ανακούφιση και παρηγοριά στα παιδιά. Γενικά, ενώ το παραμύθι μεταδίδει αισιοδοξία, ο μύθος είναι απαισιόδοξος, η ηθική του αυστηρή, άτεγκτη και δεν χωρά συγχώρεση (στο παραμύθι μπορεί και να συγχωρεθούν λάθη και να διορθωθούν καταστάσεις και πρόσωπα, ενώ στον μύθο οποιοδήποτε σφάλμα επισύρει αυστηρή και ίσως τρομερή και απάνθρωπη τιμωρία).

5. Η ταυτότητα και τα ονόματα των ηρώων. Οι ηθικές επιταγές που θέτει ο μύθος καταφαίνονται ακόμα και από την ταυτότητα και το όνομα των ηρώων της μυθολογίας (Θησέας. Ηρακλής, Αχιλλέας και άλλοι, γιοι βασιλιάδων και παιδιά θεών). Ωστόσο, οι ήρωες των παραμυθιών ονομάζονται συνήθως από ένα χαρακτηριστικό τους όπως Χιονάτη, Σταχτοπούτα, Πεντάμορφη, από τη θέση τους στην οικογένεια, π.χ. ο μικρότερος γιος ή η κόρη, από το επάγγελμα του πατέρα π.χ. ο γιος του μυλωνά ή ακόμα ονομάζονται με ένα συνηθισμένο όνομα όπως π.χ. ο Τζακ στο παραμύθι «ο Τζακ και η φασολιά». Δηλαδή, όταν χρησιμοποιούνται ονόματα, πρόκειται για γενικά και περιγραφικά ονόματα. Επίσης, στα παραμύθια κανείς άλλος εκτός από τους κεντρικούς ήρωες δεν έχει όνομα. Όλα αυτά κάνουν τον ήρωα του μύθου υπεράνθρωπο, συχνά αθάνατο, που μεταμορφώνεται και ζει αιώνια, ενώ τον ήρωα του παραμυθιού πιο προσιτό, αφού η ευτυχία του τοποθετείται στη γη ανάμεσά μας και δε θεωρείται υπεράνθρωπος όσα θαυμαστά πράγματα κι αν πετυχαίνει. Ο ήρωας του παραμυθιού βρίσκεται έτσι ψυχολογικά κοντά στα παιδιά.

- **Ποια θέματα από τη μυθολογία θα επιλέξετε για να παρουσιάσετε και να συζητήσετε για τα καιρικά φαινόμενα (π.χ. άνοιξη, χειμώνας, ήλιος κ.λπ.);**

Για τα φαινόμενα της φύσης θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε την αντίληψη για τον Ήλιο. Σύμφωνα με τη μυθολογία, ο Ήλιος ήταν ένας λαμπερός θεός που κάθε πρωί ανέβαινε στο χρυσό του άρμα που έβγαζε φωτιές και το οδηγούσαν άλογα. Η γη τότε θεωρούσαν ότι είναι επίπεδη και φτάνει μέχρι τον Ωκεανό, ένα μεγάλο ποτάμι που περνούσε γύρω από την περιμέτρή της. Από την ανατολική πλευρά του ωκεανού ξεκινούσε κάθε πρωί ο ήλιος κι ανέβαινε στον ουρανό για να ζεστάνει τους ανθρώπους. Όταν έφτανε στη δυτική άκρη της γης, χαμήλωνε, κατέβαινε από το άρμα του και ερχόταν το βράδυ. Έμπαινε σε μια σχεδιά στον Ωκεανό και κοιμόταν για να ξεκουραστεί. Όταν ξυπνούσε, ο ποταμός Ωκεανός τον είχε οδηγήσει πάλι στην Ανατολή και ξεκινούσε ξανά το ημερήσιο ταξίδι του πάνω από τη γη. Για να συζητήσουμε καιρικά φαινόμενα π.χ. της βροντής και της αστραπής, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τον μύθο που αναφέρεται στο Δία. Ο Δίας, πατέρας κι αρχηγός των θεών, όταν θύμωνε πετούσε κεραυνούς που τους κρατούσε στα χέρια από τον Όλυμπο (κατοικία των θεών) κάτω στους ανθρώπους κι έτσι άστραφτε και βροντούσε. Για τα φαινόμενα της φύσης, την εναλλαγή των εποχών, μπορούμε να δουλέψουμε τον μύθο της Περσεφόνης.

- **Ποιους από τους μύθους του Αισώπου θα διαλέγατε για να διηγηθείτε στα παιδιά 3-4 χρόνων και γιατί;**

Παραδείγματα:

-«Ο κόκορας και η αλεπού» αφορμή για συζήτηση σχετικά με την κοροϊδία.

-«Ο τζίτζικας κι ο μέρμηγκας» αφορμή για συζήτηση σχετικά με την εργατικότητα και την τεμπελιά.

- Από όλα τα είδη του παιδικού λογοτεχνήματος που γνωρίζετε ποιο θα επιλέγατε για να παρουσιάσετε τη θεματική ενότητα «χειμώνας»; (αναφέρατε και συγκεκριμένα παραδείγματα).

Ενδεικτική απάντηση:

- Σύγχρονο παραμύθι, Λότη Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου «Χειμώνας».
- Παραμύθι, Όσκαρ Ουάιλντ «Ο σκληρόκαρδος γίγαντας».
- Μυθολογία, Μύθος Περσεφόνης.